

Jan Herben se svou matkou Alžbětou, rozenou Šlampovou, 1926. Literární archiv PNP.

Jan Herben * 7. května 1857 † 24. prosince 1936

„Podivně, jak mě dojmá tento kout země a tato ves. [...] Všecko to znám, všecko se poněkud změnilo, také já jsem se změnil, ale nemohu to odtrhnout od své bytosti. [...] Můj poměr k tomuto místu je hlubší, silný jako živel. Neužil jsem tu vlastně nikdy nic dobrého, ba přišla doba, kdy vesnice házela po mně kamením a mé jméno bylo lidem pohoršením. A přece, když tu stojím a hledím na ten svůj Sion, na toto údolí, kterým protéká náš kalný potok Cedron, a když cítím na tvářích větřík z hor Libanonských, neslouží mi jazyk, abych vyjádřil dobré myšlenky a city, jimiž jsem přeplněn. Je to všecko známé, milé a moje. Nemí možná těchto věcí posuzovat jen tak, jak se cizí věci posuzují. Snad je tu krásně, snad není: mně je tu všecko krásné a drahé a tajemné. Podzemní síly této země vedou do mého těla a probíhají mou krví. Snad jsme tu všichni pohromaďe, kdo se v té dědině zrodili.“

Jan Herben: Kniha vzpomínek

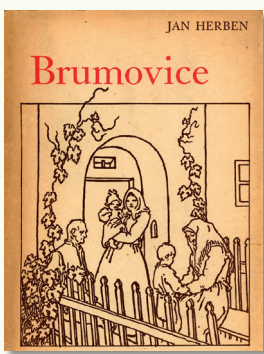
Jan Herben byl vždy na straně pravdy a boje za ni. Jeho hesla *Řezat, řezat a řezat! A Pravda se má psát lidem na záda!* ho plně vystihují. Narodil se roku 1857 jako první ze čtyř dětí do rodiny kapelníka vyhlášené slovácké kapely Vavřínce Herbeny. Dědeček ze strany matky Matěj Šlampa byl členem jediného výhradně českého vydavatelství na Moravě – Kyrilometodějského dědictví – a díky tomu se u Herbenů četlo z českých knih.

Rodina, kde naživo nakonec zůstali jen dva synové, očekávala, že se Jan stane knězem. Sám psal žádost o přijetí do biskupského semináře a šest let strávil v seminární klauzuru. Nakonec si to ale rozmyslel a i přes výslovný rodinný nesouhlas a bez podpory vyrazil jako osmnáctiletý studovat do Prahy. Vysokoškolská studia historie, češtiny a zeměpisu na Karlo-Ferdinandově univerzitě pak dokončil doktorátem z filozofie.

Stal se novinářem a spoluzakladatelem legendárního časopisu *Čas*. Svým psaním představoval školu kázně – vyjadřovací i myšlenkové, říci nejmenším počtem slov co nejvíc obsahu. Díky dlouholeté čtenářské a redaktorské praxi měl zbystřenou pozornost a jeho pohotová paměť odpovídala encyklopedickým znalostem. Neměl rád nečitelný rukopis a i své tři syny Prokopa, Jiřího a Ivana se snažil naučit jasné formulaci myšlenek a čitelnému písmu. S manželkou Bronislavou, prozaičkou a překladatelkou, tvořili doplňující se pár, který u sebe na návštěvách hostil mnoho známých osobností: Edvarda Beneše, Antonína Dvořáka, Josefa Svatopluka Machara, Antonína Slavíčka, Josefa Suka, Milana Rastislava Štefánika a také T. G. Masaryka.

Vztah Jana Herbeny s T. G. Masarykem byl předurčen – vedle toho, že oba byli Moravané a jejich předkové přišli na Slovácko z blízkého Slovenska – snad také nedalekými Klobouky, Masarykovým oblíbeným místem. Tam mohl o sedm let mladší Herben Masaryka častěji vidat a více ho poznat. Možná právě to napomohlo jejich vzájemnému naladění – především Herbeny na Masaryka. V dobách pozdější spolupráce byl Herben schopen rozvádět, domýšlet a odůvodňovat Masarykovy myšlenky, které byly vyjadřovány jen v nápovědích a ve zkratkách.

Herbenovo životní krédo *Ich dien! – sloužím*, inspirované českým králem Janem Lucemburským, je ve vztahu k Masarykovi přesné. Přes čtyřicet let se snažil přiblížit osobnost T. G. Masaryka a jeho víze široké veřejnosti. Dokonce při domácí odbojové činnosti na začátku první světové války měl Masaryk v jeho přítomnosti načrtnout mapu budoucí Československé republiky. Díky tomu pak Herben mohl ve svých přednáškách informovat o rozložení nového státu ještě před 28. říjnem 1918. Herbenova celoživotní služba byla přesto

Brumovice. Družstevní práce, Praha 1946. K vydání připravil Ivan Herben. Na finální podobě pracoval i v drážďanské samovazbě v říjnu 1940. Kniha byla v tomtož roce vyšlá, ale nacistická cenzura vydání zakázala. Knihovna PNP.

Masarykem přijímána nespokojeným, někdy až zarážejícím způsobem. Snad to bylo dáno rozdílností obou povah – Herbeny jako bodrého Moravana a Masaryka coby moravského vizionáře.

Vrcholem spisovatelské činnosti Jana Herbeny byla románová kronika *Do třetího a čtvrtého pokolení*, ve které se mu jako prvnímu podařilo zachytit celý stoletý vývoj slovácké vesnice a stát se tak předchůdcem Josefa Holečka, Karla Václava Raise i Aloise Jiráka. Srdeční záležitostí pak byla práce *Hostišov* (poprvé vyšla v roce 1907). K rodnému místu, kde bylo rodině Herbenové vyčítáno zběhnutí jejího syna z kněžského povolání, uspořádal Ivan Herben vyvažující soubor otcových vzpomínek, obrázků a národopisných črt – *Brumovice* (1946).

Janu Herbenovi se také podařilo objevit a zpopularizovat drobnou knížku *Broučci* i jejich autora Jana Karafiátu a především napomohl k rozšíření a zviditelnění tvorby do té doby neznámého autora publikujícího pod pseudonymem Petr Bezruč.

Po vzniku Československé republiky se Herben podílel na vytváření nového státu. Navrhl například, aby se čeština stala státním jazykem povinným v úřadech a školách. Vrcholem jeho kariéry jako politika v pozici poslance a senátora bylo přednesení nově navrženého a vlastní rukou psaného úvodu československé ústavy v Národním shromáždění v únoru 1920.

Jan Herben zemřel večer na Štědrý den roku 1936 v Praze a je pochován na Olšanských hřbitovech. Mgr. Helena Šebestová

Momentka při třetí a poslední návštěvě prezidenta T. G. Masaryka v rodině Jana Herbeny v Hostišově, 1929. Na fotografii také Bronislava Herbenová, Ivan Herben (stojící za otcem) a vnučka Alena Herbenová, dcera Jiřího Herbeny. Literární archiv PNP.

Odhalení pamětní desky Jana Herbeny na jeho rodném domku v Brumovicích 16. 5. 1937, autorem desky je Antonín Lhoták. Literární archiv PNP.

Jan Herben při udělení medaile za svou činnost v době první světové války, spolu s Viktorem Dykem a Josefem Vraným (sedící zleva J. Vraný, J. Herben, V. Dyk), 1927. Literární archiv PNP.